

TANTS. Meie ühe esimese elukutselise tantsijanna lugu vääriks eraldi monograafiat.

Ella Ilbaku foto ärgitas eesti keelt õppima

TIIT TUUMALU
toimetaja

Kõik sai alguse ühest pildist 1990nda te keskpaiku. USA tantsuloolane Karl Toepfer oli hakanud just uurima kehalise eneseväljenduse erinevaid vorme sõjaeel-ses saksa kultuuriruumis, kui tema kätte sattus Euroopast imporditud album «Eesti ballett». Ja kohe esimene foto, mis sealt vastu vaatas, kujutas põrandal lamavat plastilist tantsijannat, kelle ülakeha, pea ja käed sirutusid igatsevalt taeva poole.

«El-la Il-bak,» veeris San Jose ülikooli professori foto alt. Pilt rabas teda, sest sellelt oli selgesti näha, et tantsija ehitab oma identiteedi üles käte ja ülakeha väljendusrikkusele, vähem jalgadele, mis oli tolle aja kohta suhteliselt ebatavaline lähe-

nemine. Peale selle kiirgas pildilt mingit iseäralikkust, köitvat füüsilist ilu.

Saateteksti ingliskeelsest re-sümeest sai ta teada, et Ilbak oli esimesi elukutselisi eesti tantsijaid, kes esines oma impressionistlike sooloõhtutega paljudel Euroopa lavadel.

Kokku vaid mõned read, aga kui olulisega tähtsusega.

«See küttis mu uudishimu üles ja andis inspiratsiooni hakata õppima eesti keelt, et Ilbakust rohkem teada saada,» ütles 66-aastane Toepfer, kes käis sel sügisel taas Eestis, võõrustajaks meie enda tantsuloolane ja -kriitik Heili Einasto.

Teiste hulgas kohtus ta siin ka Lea Tormisega, kelle saatetekst tolle 1984. aastal ilmunud eestikeelse albumi sisse juhatas. «Lihtsalt vapustav,» võtab ta tagantjärele selle kohtumise kokku. «Kui palju oli tal Ilbaku kohta öelda – nii palju detaile. Ta jagas neid lahkelt ja inustas!»

Esimest korda tuli Toepfer Eestisse 1995. aastal. Käis ka teatri- ja muusikamuuseumis, kogus materjali, aga peale

ei osanud sellega midagi hakata – selleks läks vaja eesti keele oskust.

«Otsin USAs eesti keele õpiku, mis osutus grammatikaks. Tulemus oli kohutav. Mõtlesin, et ehk on parem õppimist natuke edasi lükata. Aga aastad möödusid, tegin ülikoolis administratsioonitööd, keegi ei survestanud mind, et ma Ilbakuga tegeleksin. Nii jäingi seda edasi lükkama. Kuni lõpuks töölt vabaks sain, ja siis polnud enam ühtki põhjust, miks ma seda tegema ei peaks,» rääkis Toepfer oma iseseisvatest eesti keele õpingutest.

Ta loobus õpi-ise-lähenemisest ja liitus eelmise aasta suvel Tallinna Ülikooli e-õppega. «Teen edusamme, väga aeglaselt, aga siiski,» ütles ta ja lisas: «Pärast kohtumist Lea Tormisega tahan veel kiiremini edasi liikuda.»

Tekste loeb Toepfer praegu sõnaraamatu abiga. Oskab kasutada lihtsamaid väljendeid. Saaks ehk eestikeelsest jutust-ki veidi aru, kui eestlased mitte nii kiiresti (sic) ei räägiks.

See pole teda aga takista-

Ella Ilbak

- Eesti esimesi elukutselisi, rahvusvahelise tunnustuse saavutanud tantsijaid
- Sündis 1895. aastal Viljandimaal, suri 1997. aastal USAs, maetud Tallinna Metsakalmistule
- Tantsu õppis Tartus, Peterburis ja Pariisis
- Soolotantsuõhtutega esines laval aastail 1918–1967 peamiselt Lääne-Euroopas
- Pärast sõda elas Prantsusmaal, alates 1956. aastast USAs
- Tantse: «Leek», «Visioon», «Unistus», «Painaja», «Salome», «Odalisk»
- Raamatud: «Otsekui hirv kisedab...» (1953, mälestused), «Tuvi Malm» (1955, romaan) ja «Kumisev kannel» (1966, romaan)
- Ilbakust ja tema tantsudest on põnevalt kirjutanud Lea Tormis juba 1967. aastal ilmunud raamatus «Eesti balletist»

Karl Toepfer osutab Ella Ilbaku fotole (vasakpoolne, Ilbak tantsib selles «Visioonis»)

nud Ilbakut rahvusvahelisele lugejaskonnale tutvustamast. Näiteks on eestlannast juttu juba tema 1997. aasta raamatus «Empire of Ecstasy. Nudity and Movement in German Body Culture, 1910–1935» («Ekstaa-

si imperium. Alastus ja liikumine Saksa kehalises kultuuris, 1910–1935»).

Põhjalikumalt puudutab ta Ilbakut aga artiklis «Aesthetics of Early Modernist Solo Dance in Central Europe» («Kes-

»), mis tõi ta eesti keele juurde.

FOTO: ERIK PROZES

Euroopa varajase modernistliku soolotantsu esteetika»), mis ilmus 2012. aastal kogumikus «On Stage Alone» («Üksi laval»). Selles muide vaadeldakse Ilbaku koos Mata Hari, Anna Pavlova, Edith von Schrencki, Olga

Desmondi ja teiste oma aja silmapaistvate tantsijatega.

Liialdus? Kaugeltki mitte. Ilbaku karjääri, säilinud fotode ja omaaegsete arvustuste põhjal võtab ta väita, et tegu oli tähelepanuväärse tant-

sijaga ka Euroopa kontekstis. «Skulpturaalsus, käte ja ülakeha väljendusrikas plastika, süvenenud lähenemine saatemuusikale, võib-olla ka teatav seksuaalne ambivalentsus,» loetles ta põhjusi, mis Ilbaku impressionistlikud tantsud eriliseks tegi. «Igal juhul on see osa modernismi põnevast ajaloost.»

Peale selle oli Ilbak ka komplitseeritud, värvikas isikus, kes jäi kuni oma karjääri lõpuni truuks soolotantsule, ei rajanud oma koolkonda ja keda puudutas valusalt see, et kodumaal tema talenti vääriliselt ei hinnatud.

Toepfer on tantsijanna jälgi ajanud nii USAs, kus Ilbak 1997. aastal suri, kui ka näiteks Rootsis, kust on pärit Ilbaku efektsed, pisut ootamatud aktifotod, mille tegi sealseid kuulsamaid fotograafe Henry B. Goodwin. «Kuidas see suhe töötas, on paljuski müstika – keegi Rootsis ei näi enam suurt midagi teadvat,» on ta sunnitud tõdema.

Nii või naa on Ilbaku lugu üks suur ja oluline lugu, mida tuleks kindlasti rääkida, ütleb Toepfer, kuid lisab, et seda peaksime tegema ikka meie, eestlased, ise. Ta ei jäta ka mainimata, et oli suisa üllatunud, kui avastas siia tulles, et Ilbakust ei olegi veel kirjutatud 600-leheküljelist monograafiat või korraldatud tema suurt retrospektiivnäitust.

Parim, millega ta enda sõnul Ilbaku uurimisse panustada saab, on üks korralik teadusartikkel. «Ma ei õpi iial eesti keelt nii palju ära, et raamatut välja anda,» ütleb ta.

Never say never. Nii nad seal ise ütlevad.